

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Proefschrift: drie stellingen - Europese productnormen en privaatrechtelijke normstelling

Veldt, G.M.

Citation

Veldt, G. M. (2021). Proefschrift: drie stellingen - Europese productnormen en privaatrechtelijke normstelling. *Wpnr: Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 2021(7331), 518-521. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3247681>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3247681>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Proefschrift

Drie stellingen

Mr. G.M. Veldt, *Europese productnormen en privaatrechtelijke normstelling*¹

Promotor: Prof. mr. H.J. Snijders

Het proefschrift is verdedigd aan de Universiteit Leiden op 10 juni 2020.

Inleiding

Binnen het productveiligheidsrecht voor non-food producten staan productnormen centraal die de veiligheidseigenschappen van producten vastleggen aan de hand waarvan wordt bepaald of een product in de handel mag worden gebracht of op de markt mag blijven. Het rechtsgebied is grotendeels op Europees niveau geharmoniseerd via richtlijnen en verordeningen. De Europese wetgever gebruikt twee typen bindende productnormen: gesloten producteisen en meer open geformuleerde essentiële eisen. De open essentiële eisen worden nader geconcretiseerd via niet-bindende Europese normalisatienormen, die in opdracht van de Europese Commissie door vertegenwoordigers van de industrie binnen normalisatie-instituten zijn ontwikkeld. Deze normalisatienormen worden door de EU-wetgever – verwarrend genoeg – aangeduid als *geharmoniseerde normen*. Hoewel geharmoniseerde normen de jure niet binden, heeft het naleven van deze normen wel rechtsgevolgen. Het volgen van een geharmoniseerde norm levert een bewijsvermoeden voor de marktdeelnemer op, ten overstaan van autoriteiten, dat het product aan de bindende essentiële eisen voldoet.² Zijn geharmoniseerde normen gevolgd, dan is het aan de autoriteiten om aan te tonen dat het product desalniettemin niet aan de essentiële eisen voldoet en dus niet is toegestaan op de markt. Een marktdeelnemer mag echter ook op alternatieve wijze aantonen dat zijn product voldoet aan de bindende essentiële eisen, maar hij draagt in dat geval de volledige bewijslast. Omdat de praktische drempels voor het op alternatieve wijze aantonen van de naleving van de essentiële eisen voor marktdeelnemers hoog zijn, wordt wel gezegd dat geharmoniseerde normen de facto als bindend worden ervaren.³

Het Europese productveiligheidsrecht bevat dus verschillende soorten productnormen. De marktdeelnemers in de handelsketen, zoals fabrikanten, importeurs en distributeurs, dragen de zorg voor naleving van productnormen. Hun zorgplichten zijn afgestemd op hun specifieke rol in de handelsketen. Voor hen gelden diverse pre- en postmarketingverplichtingen voor en na het op de markt brengen van een product. Omdat het productveiligheidsrecht veelal door nationale

toezichthouders via het bestuurs- en strafrecht wordt gehandhaafd, staat het als meer publiekrechtelijk te boek.

In dit proefschrift wordt de vraag beantwoord wat de betekenis is van deze Europese productnormen voor normstelling in het privaatrecht in rechtsverhoudingen tussen de gebruiker van het product en andere marktdeelnemers in de keten, alsmede tussen concurrenten. Daarbij gaat het niet alleen om de invloed van deze normen binnen het Europees geharmoniseerde productaansprakelijkheidsrecht en het nationale onrechtmatigedaadsrecht, maar ook om de invloed die deze normen hebben binnen het contractenrecht en op rechtsgronden als oneerlijke handelspraktijken en misleidende en vergelijkende reclame. Met dit onderzoek wilde ik niet alleen meer aandacht geven aan het vaak onderbelichte productveiligheidsrecht en een toegankelijke inleiding daarin bieden, maar ook gezichtspunten inventariseren voor een meer coherente inpassing van Europese productnormen in privaatrechtelijke normen. Besproken wordt in hoeverre en op welke wijze rekening moet worden gehouden met de diverse herkomst en inhoud van de verschillende productnormen. Verder wordt ingegaan op de bijkomende eisen en spanningsvelden die bestaan vanuit Europeesrechtelijk, institutioneel en privaatrechtelijk perspectief. Het privaatrechtelijke deel bevat ook rechtsvergelijkende analyses met betrekking tot het Engelse en Duitse recht. Ook bevat het een analyse van (feiten)rechtspraak over andere wettelijke veiligheidsnormen en normalisatienormen in andere rechtsverhoudingen, nu daaruit belangrijke aanwijzingen kunnen worden gedestilleerd over de wijze waarop rechters mogelijk in de praktijk met Europese productnormen zullen omgaan in private rechtsverhoudingen.

1. Inmiddels is de handelseditie van het proefschrift verschenen: G.M. Veldt, *Europese productnormen en privaatrechtelijke normstelling (Recht en Praktijk nr. CA22)* (diss. Leiden), Deventer: Wolters Kluwer 2020, ISBN 9789013160000. Daar waar in de noten slechts naar de hoofdstukken, paragrafen en/of randnummers wordt verwezen, wordt het proefschrift bedoeld.
2. Reden waarom geharmoniseerde normen volgens het HvJ EU deel uitmaken van het Unierecht, zie HvJ EU 27 oktober 2016, C-613/14, ECLI:EU:C:2016:821 (*James Elliott Construction/Irish Asphalt*), r.o. 40.
3. Deze vorm van co-regulering stuit op kritiek nu geharmoniseerde normen niet democratisch gelegitimeerd zouden zijn en het totstandkomingsproces en de controle op de normen achteraf met onvoldoende waarborgen zou zijn omkleed. Zie nader hoofdstuk 4.

Aan de hand van drie stellingen zal ik hierna enkele bevindingen uit mijn proefschrift bespreken. Ik focus in deze bijdrage op het beschermingsbereik van Europese productnormen vanuit Europees en nationaal perspectief (stelling I respectievelijk II) en besluit met enige opmerkingen over het gebruik van productnormen in de (feiten)rechtspraak (stelling III).

Stelling I

Europese producteisen zijn geen zelfstandige bron van een Europees recht op schadevergoeding, zelfs niet in combinatie met de verdere verplichtingen voor marktdeelnemers, behoudens voor zover een dergelijk recht expliciet uit de bewoordingen van de desbetreffende wet- of regelgeving blijkt.⁴

Het productveiligheidsrecht laat de sanctionering van de schending ervan aan de lidstaten onder de voorwaarde dat deze voldoende doeltreffend, evenredig en afschrikwekkend is.⁵ Dit doet de vraag rijzen wat het beschermingsbereik is van productnormen en de daaraan gekoppelde verplichtingen voor marktdeelnemers in relatie tot privaatrechtelijke normen, rechten en remedies. Kunnen private partijen privaatrechtelijke rechten en/of remedies aan deze verplichtingen ontlelen doordat hun belangen met deze normen worden beschermd? Is er invloed van het Europese doeltreffendheidsbeginsel bij privaatrechtelijke normstelling, en zo ja, hoe ver strekt deze invloed?

Hoewel de rechtspraak van het Hof van Justitie EU over het productveiligheidsrecht in relatie tot het privaatrecht beperkt is, zijn er drie arresten die aanwijzingen bieden voor de beantwoording van deze vraag.

Ten eerste volgt uit de beantwoording van prejudiciële vragen door het Hof van Justitie EU in *Schmitt/TÜV* dat de Richtlijn 93/42/EEG aangaande medische hulpmiddelen niet de voorwaarden harmoniseert waaronder een private certificeringsinstantie aansprakelijk kan worden gehouden door een patiënt voor mogelijk onvoldoende toezicht. Deze voorwaarden worden aan het nationale recht gelaten.⁶ Aldus neemt het hof in deze rechtsverhouding geen volledig Europees recht op schadevergoeding aan, zoals het dat bijvoorbeeld eerder wel heeft gedaan ten aanzien van art. 101 VWEU in het mededingingsrecht (*Courage/Crehan*) of bij lidstaataansprakelijkheid voor schending van EU-recht (*Francovich*).⁷ De terughoudende opstelling van het hof binnen het productveiligheidsrecht is passend in het licht van het subsidiariteitsbeginsel, omdat het productveiligheidsrecht op een gedeelde bevoegdheidsgrondslag rust.⁸ Wel legt het hof in dit arrest de zorgplicht van certificeringsinstanties

uit en geeft het een duidelijke aanwijzing over de met deze verplichtingen te beschermen belangen, namelijk die van patiënten.

Ten tweede volgt uit de beantwoording van prejudiciële vragen door het Hof van Justitie EU in het arrest *Muñoz/Frumar* over Europese verordeningen met daarin kwaliteitsnormen voor groente en fruit, dat de naleving van de verplichtingen voor marktdeelnemers uit deze verordeningen moet kunnen worden verzekerd in een civiel proces tussen een marktdeelnemer en zijn concurrent. Het hof leidt in deze zaak uit genoemde algemene belangen en doelen in de considerans – in casu eerlijke mededinging – de bescherming van individuele belangen – in casu die van concurrenten – af. Aldus kan individuele partij aan die verplichtingen enige rechten ontlelen, omdat dit kort gezegd kan bijdragen aan eerlijkheid in de handel en de handhaving van EU-recht.⁹ Een Europese privaatrechtelijke remedie lijkt vooralsnog te ontbreken, maar de doeltreffendheid kan wel in gedrang komen indien een concurrent iedere privaatrechtelijke bescherming wordt ontzegd.

Ten derde volgt uit de beantwoording van prejudiciële vragen in *James Elliott Construction/Irish Asphalt* over de Richtlijn bouwproducten en de geharmoniseerde normen daaronder, dat deze richtlijn het nationale kooprecht, noch de wijze waarop conformiteit bij koop moet worden bewezen, harmoniseert.¹⁰

In het licht van deze rechtspraak is de conclusie gerechtvaardigd dat geen Europees recht op schadevergoeding besloten ligt in instrumenten van productveiligheidsrecht zolang een dergelijk recht daarin niet expliciet wordt genoemd.¹¹ Een eventueel recht op schadevergoeding kan wel

4. Par. 3.5.

5. Zie voor de diverse verplichtingen in het productveiligheidsrecht en het harmonisatiebereik ervan hoofdstuk 2.

6. HvJ EU 16 februari 2017, C-219/15, ECLI:EU:C:2017:128 (*Schmitt/TÜV Rheinland*), r.o. 55.

7. HvJ EG 20 september 2001, C-453/99 (*Courage/Crehan*); HvJ EG 19 november 1991, C-6/90 - 9/90 (*Francovich*).

8. Art. 4 lid 2 sub a VWEU jo. art. 2 lid 2 VWEU en art. 5 lid 1, 3 en 4 VEU.

9. HvJ EG 17 september 2002, C-253/00 (*Muñoz/Frumar*), r.o. 29-31.

10. HvJ EU 27 oktober 2016, C-613/14, ECLI:EU:C:2016:821 (*James Elliott Construction/Irish Asphalt*), r.o. 52, 53 en 57.

11. Denk voor gevallen waarin wel expliciet van een recht op schadevergoeding wordt gesproken aan Richtlijn 85/374/EEG (Productaansprakelijkheid) en de aansprakelijkheid van de gemachtigde als genoemd in art. 11 lid 5 van Verordening (EU) 2017/745 (Medische hulpmiddelen).

volgen uit de toepassing van een Europese verplichting in het nationale recht. In dat geval is civiele rechter wel aan het doeltreffendheidsbeginsel gebonden. Bovendien dient de civiele rechter bij onduidelijkheden over de inhoud, het doel en de strekking van die EU-verplichtingen prejudiciële vragen te stellen.¹²

Stelling II

Indien eerlijke mededinging met zoveel woorden in de considerans van een richtlijn of verordening wordt genoemd, is dit een sterke aanwijzing dat de daarin vervatte verplichtingen voor marktdeelnemers strekken tot de bescherming van de zuivere vermogensbelangen van concurrenten, waardoor relativiteit ten aanzien van die concurrenten naar Nederlands recht aanwezig is.¹³

Een wijze waarop Europese productnormen betekenis kunnen krijgen is via de aansprakelijkheid op grond van nationale onrechtmatige daad. Op nationaal niveau speelt het relativiteitsvereiste (art. 6:163 BW) bij de beoordeling van de onrechtmatige daad vanwege strijd met de wet (art. 6:162 lid 2 jo. lid 1 BW) een dominante rol. De laatste jaren bestaat, mede in het licht van arresten als *Duwbak Linda*, in de doctrine discussie over hoe streng dit vereiste dient te worden ingevuld.¹⁴ Qua beoordelingskader wordt in de doctrine vaak gebruik gemaakt van het kader van Lankhorst, waarbij als eerste stap het beschermingsdoel en als tweede stap de beschermingsomvang van de norm dient te worden bepaald.¹⁵ Volgens Den Hollander dienen er ‘positieve aanwijzingen’ te zijn dat de wetgever naast algemene belangen ook de bescherming van individuele (vermogens)belangen heeft beoogd, voordat kan worden gezien of het geschade belang van de concrete benadeelde ook onder de individuele belangen kan worden geschaard die de norm beoogt te beschermen (beschermingsomvang).¹⁶ De Hoge Raad lijkt deze eis vooralsnog niet met zoveel woorden te stellen.¹⁷ Hoewel zo’n stappenplan bruikbaar kan zijn, kan door het eisen van ‘positieve aanwijzingen’ in de eerste fase in de praktijk meer nadruk komen te liggen op het doel van de wetgeving, terwijl de strekking een ruimer begrip is.¹⁸ Of iets als positieve aanwijzing kan worden gezien, is bovendien een kwestie van interpretatie, afhankelijk van een meer of minder welwillende lezing van het desbetreffende instrument en uiteindelijk ook vaak een rechtspolitieke keuze.¹⁹ Juist vanwege de huidige taakverdeling tussen de EU-wetgever (voor normen) en de lidstaten (voor sancties) in de door mij onderzochte instrumenten komt men vaak bedrogen uit bij de zoektocht naar sterke positieve aanwijzingen waaruit blijkt dat individuele belangen met Europese verplichtingen worden beschermd. Mijns inziens kan van de

Europese wetgever nog minder dan van de nationale wetgever worden verwacht dat hij alle gevallen (of alle belangen) op voorhand voorziet, nu de Europese wetgever rekening heeft te houden met 28 rechtsordes met hun eigen aansprakelijkheidsrecht en de politieke arena op Europees niveau nog complexer is. De implementatie op nationaal niveau maakt bovendien veelal gebruik van statische verwijzing, waardoor bij privaatrechtelijke implicaties niet (lang) wordt stil gestaan. Deze redenen pleiten er mijns inziens voor aan ‘positieve aanwijzingen’ in voornoemde zin niet al te hoge eisen te stellen.²⁰

Hoewel bij relativiteit de strekking van een concrete bepaling in relatie tot een concreet geval wordt vastgesteld, kunnen wel belangrijke algemene handreikingen worden gedaan. Het Hof van Justitie EU leidt in het licht van de doeltreffendheid in *Muñoz/Frumar* uit de bescherming van algemene belangen als genoemd in de considerans, de bescherming van individuele belangen af omdat een vordering van een concurrent zou kunnen bijdragen aan de handhaving van

12. Nrs. 92 en 271.

13. Par. 3.4 en 7.3.1.4.

14. HR 7 mei 2004 ECLI:NL:HR:2004:AO6012, NJ 2006, 281 (*Duwbak Linda*).

15. G.H. Lankhorst, *De relativiteit van de onrechtmatige daad* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1992, p. 92-111; P.W. den Hollander, *De relativiteit van wettelijke normen* (diss. Leiden), Leiden: Bju 2016, p. 129. Zie recenter ook Lindenbergh bij HR 20 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1409, NJ 2020/233 (*Schietincident Alphen aan de Rijn*).

16. Den Hollander lijkt in dat verband enige nadere concretisering van de doelstelling door de wetgever te eisen, bijvoorbeeld tot een bepaalde groep mensen, Den Hollander 2016, p. 112 en 142.

17. Zie bijvoorbeeld HR 20 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1409, NJ 2020/233 (*Schietincident Alphen aan de Rijn*). Zou men dit arrest wel in dat kader plaatsen, dan lijkt hij direct aan de vraag van beschermingsomvang toe te komen, aldus ook Lindenbergh in zijn noot daarbij.

18. Zie over het ruimere begrip strekking Hijma in zijn noot onder 4 bij *Duwbak Linda*, onder verwijzing naar A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 1965, p. 172 en Lankhorst 1992, p. 117. Dat strekking een ruimer begrip is, wordt door Den Hollander 2016, p. 168 erkend, onder verwijzing naar deze en nadere literatuur.

19. Vgl. Hijma in zijn noot onder 11 bij *Duwbak Linda*, alsmede Concl. A-G Hartlief 6 oktober 2017, ECLI:NL:PHR:2017:1095, sub 3.18-3.19. Zie ook Den Hollander 2016, p. 118-123, 161-162 en 326 en 327, die echter meent dat de rechtspolitiek door de rechter voor de omvang-fase moet worden gereserveerd.

20. Vgl. L. Di Bella, *De toepassing van de vereisten van causaliteit, relativiteit en toerekening bij de onrechtmatige overheidsdaad* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2014, p. 142-143 en in navolging daarvan R.J.B. Schutgens, ‘Laura Di Bella, De toepassing van de vereisten van causaliteit, relativiteit en toerekening bij de onrechtmatige overheidsdaad, diss.’, *RMThemis* 2015/6, p. 274 en 275. Zie anders: Den Hollander 2016, p. 141-142.

EU-recht hetgeen aansluit bij een meer instrumentele visie op privaatrecht. Kijkt men naar de doelen en te beschermen belangen van productveiligheidsrecht als genoemd in de considerans van de diverse instrumenten, dan worden veiligheid, volksgezondheid en consumentenbescherming veelal genoemd. Met deze doelen correspondeert een individueel (vermogens)belang van de eindgebruiker.²¹ Eerlijke mededinging ontbreekt in oudere instrumenten expliciet als doel, maar keert in nieuwere instrumenten op basis van een nieuwer Europees modelbesluit wel terug.²² Voor wat betreft de belangen van concurrenten kan mijns inziens worden aangenomen dat bij nieuwe productveiligheidsverplichtingen uit EU-instrumenten waarin eerlijke mededinging als expliciet doel wordt genoemd, relativiteit in de zin van de bescherming van het belang van concurrenten tegen schade als gevolg van onrechtmatige concurrentie via inbreuken op productveiligheidsrecht snel aanwezig zal zijn.²³ Het beschermingsbereik van een *geharmoniseerde norm* wordt mijns inziens vastgesteld door de relativiteit te bepalen van de wettelijke verplichting waaraan de geharmoniseerde norm invulling geeft. Omdat een geharmoniseerde norm geen algemeen verbindend voorschrift is, kan schending ervan echter slechts een aanwijzing vormen voor strijd met een wettelijk voorschrift.²⁴

Stelling III

Een beperkt partijdebat en de procedurele lijdelijkheid van de rechter staan in de praktijk soms aan een discussie over de inhoud van productnormen en de betekenis ervan voor privaatrechtelijke normstelling in de weg.²⁵

In het proefschrift worden, naast handreikingen voor de invulling van relativiteit, nog tal van handvatten geboden voor de beoordeling van de betekenis van productnormen voor privaatrechtelijke normstelling in concrete gevallen, in de hoop dat dit tot meer coherente toepassing van productnormen in een privaatrechtelijke context leidt. De analyse van (feiten)rechtspraak over productnormen en andere normalisatienormen in het onderzoek laat zien dat deze coherentie op dit moment nog ontbreekt. Indien normalisatienormen door rechters worden aangehaald, laten zij vaak in het midden wat de herkomst van zo'n norm is en of deze al dan niet onder een Europees of nationaal wettelijk kader hangt. De aanwezigheid van zo'n kader kan maken dat de wijze van totstandkoming van zo'n normalisatienorm met meer waarborgen is omkleed dan een zuivere industriestandaard, hetgeen volgens de doctrine belangrijke factoren zijn voor het al dan niet toekennen van gewicht aan alternatieve normen bij privaatrechtelijke normstelling.²⁶ In de feitenrechtspraak lijken deze waarborgen vooralsnog minder relevant. Civiele rechters

lijken normalisatienormen binnen een wettelijk kader lang niet altijd te beschouwen als rechtscriteria,²⁷ maar veelal als feitelijk gegeven. Daardoor is het gewicht van normalisatienormen in hoge mate afhankelijk van het partijdebat en het al dan niet gebruik van een norm door een deskundige.²⁸ Vanuit het privaatrechtelijke beoordelingskader bezien is met name de inhoud van de norm relevant, maar zolang partijen het debat hier niet op toespitsen, komt een rechter veelal aan een inhoudelijke weging niet toe.

Vanwege de doctrinaire aard van het onderzoek, ligt een belangrijke vraag in voornoemd verband nog open, namelijk of, en zo ja, in welke gevallen het privaatrecht kan bijdragen aan het voorkomen van schade door onveilige producten. Mijn huidige aanstelling als universitair docent privaatrecht bij de Universiteit Leiden als onderdeel van het *Empirical Legal Studies*-team biedt mij de kans om binnen het thema 'markt, gedrag en de regulerende rol van het recht' deze en andere vervolgvragen nader empirisch te onderzoeken.²⁹

Mr. dr. G.M. Veldt*

21. Vgl. in zekere zin ook het geschil over lidstaataansprakelijkheid HR 19 oktober 2018, ECLI:NL:HR:2018:1973, *NJ* 2020/40, r.o. 3.4.4 en Hijmas noot daarbij onder nr. 11 onder verwijzing naar het arrest HvJ EU 14 maart 2013, C-420/11 (*Juttia Leth*), r.o. 34 en 36.

22. Besluit nr. 768/2008/EG (Modelbesluit).

23. Zie voor een negatief relativiteitsoordeel jegens een concurrent over het beschermingsbereik van een Europese verplichting uit de Geneesmiddelenwet, waarin overigens een expliciete verwijzing naar eerlijke mededinging ontbrak: HR 24 maart 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU7935, *NJ* 2009/485, *JGR* 2006/35 (*Pfizer Health, Pharmacia/Cosmétique, vervolg*), r.o. 4.2.3. Zie nader nr. 204. Zie nader over de beschermingsomvang en de vergoeding van zuivere vermogensschade tussen concurrenten alsmede tussen marktdeelnemers in de handelsketen nrs. 205, 240 en 241.

24. Nrs. 201, 198 en 96.

25. Par. 6.2.3, 6.3.3, 7.3.2.4 en 8.3.

26. Zie over deze waarborgen uitgebreid hoofdstuk 4.

27. Geharmoniseerde normen maken volgens het HvJ EU deel uit van het Unierecht, zie *James Elliott/Irish Asphalt*, r.o. 40 voornoemd.

28. Vgl. Giesen 2008 die eenzelfde beeld ziet in een analyse van rechtspraak over de periode van anderhalf jaar.

29. <https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/rechtsgeleerdheid/empirical-legal-studies>.

* Universitair docent aan het Instituut voor Privaatrecht van de Universiteit Leiden en thans werkzaam binnen het facultaire onderzoeksproject Empirical Legal Studies voor het sectorplan Rechtsgeleerdheid. (g.m.veldt@law.leidenuniv.nl)